

A hagyományos japán tetoválás

Bereczki Nóra

Egy megbélyegzett művészeti irány?

A test díszítésének művészete egyidejű az emberiséggel. Már az ősember is viselt különféle ékszereket, gyöngyöket, és színes mintákkal díszítette testét. De mégis milyen célból? A mai modern társadalmak tagjai leginkább hiúságból ékesítik magukat, azonban régen ez a magatartási forma egyfajta beavatási szertartás lehetett, és transzcendens értékkel bírhatott. A gonosz erők távoltartása, a közösséghez tartozás jelölője, esetleg az ellenség elijesztése, mind-mind fontos célok lehettek. A test díszítésének egyik ilyen eszköze a tetoválás, amely sok kultúrában több ezer éves hagyománnyal rendelkezik.

Az *irezumi* – a hagyományos japán tetoválás – már évezredek óta jelen van Japánban, és a mai napig is a társadalom és a kultúra egy meghatározó szegmensét alkotja. A japán tetoválás eredete egészen a Jōmon-korszakig (Kr. e. 10 000 – Kr. e. 300) nyúlik vissza. Ezt a korszakot a zsinór-mintás agyagedényeiről nevezték el. Ebben a korszakban a japánok ősei veremházakban laktak, halászó-vadászó-gyűjtögető életmódot folytattak. Az embereket és állatokat ábrázoló szakrális jellegű agyagfigurák, az úgynevezett *dogū* is ennek a korszaknak a jellegzetességei. A kutatók feltételezései szerint ezeknek

az agyagfiguráknak az arcán tetoválásra emlékeztető minták jelennek meg. Ezeket az agyagfigurákat rituális, temetkezési célokra használták fel, így feltételezhető, hogy a tetoválás szakrális jelentéssel bírt a japánok életében.

A harmadik századból származó kínai *Gishiwajinden*

a legrégebbi írott forrás, amely a japánokról említést tesz. Ebben a műben található olyan részt, amelyben a tetoválás transzcendens, védelmező funkciója jelenik meg. A szöveg arra is utal, hogy a testet borító minták később a társadalmi státusz jelölésére is szolgáltak. A nagy japán krónika, a *Nihonshoki* a tetoválásról mint büntetési eszközről nyilatkozik. Egyes kutatók szerint ebben a korszakban alkalmazták a büntetésnek ezt a fajta módszerét. Ezek a tetoválások olyannyira feltűnőek

voltak, hogy akik ilyennel rendelkeztek, teljes mértékben kiszorultak a társadalomból, megvetően tekintettek rájuk. Ezeket a büntető tetoválásokat a homlokon, illetve a karon helyezték el. Később azonban a figuratív tetoválás elterjedésével módjuk nyílt a megbélyegzett bűnözőknek ezeket a tetoválásokat színes mintákkal elfedni. Sokak szerint innen eredeztethető a jakuzák [azaz a csoportba tömörült japán bűnözők – a szerk.] és a tetoválás kapcsolata.

39

Az Edo-korszak (1603–1867) a japán történelem egyik legmeghatározóbb periódusa. Ebben az időszakban Japán történelmi, társadalmi és kulturális értelemben is hatalmas változásokon ment keresztül. A hosszú belharcolat követően Tokugawa Ieyasu egyesítette a szétagolt országot. Ezt a korszakot már a béke jellemezte. A városi polgárság megerősödésével párhuzamosan a kultúra és ezzel együtt az irodalom népszerűsége is fellendült. A városi társadalom nagy része tudott írni és olvasni, ami a leegyszerűsödött írásmód, a *kana* elterjedése tovább segítette. Az *ukiyo-e*, azaz a fanyomatos, színes sokszorosítási technika művészeti formája ebben a korszakban bontakozott ki. A fametszet készítése rendkívül összetett feladatot jelentett, ahol minden egyes munkafolyamatot más-más ember végzett. Először is a mester papírra megrajzolta a kép vázlatát, amelyet később a domború fadúcokra átmásoltak. Ezt követően a különböző színeknek megfelelően kifaragták a dúcokat. Annyi dúc megfaragására volt szükség, ahány színt használtak. Végül pedig a nyomás következett, minden egyes színnek megfelelően. Az egyik korabeli ismert fadúcnyomat-készítő, Utagawa Kuniyoshi, olyan fametszet-illusztrációkat készített könyvekhez, ahol a főhősök testét tetoválás díszítette. Ezek a művek olyan hősről szóltak, akik a gazdagok fosztogatásával segítettek a rászorulókon, s így a japán Robin Hood megtestesítőjeként értelmezhetőek. Mindennek köszönhetően a

tetoválás jelenségét új, pozitív értékekkel ruházták fel, s ezért a hősökkel való azonosulás jelképeként a városi lakosság elkezdte alkalmazni a tetoválás szokását. Tulajdonképpen elmondhatjuk, hogy a hagyományos japán fadúcnyomat és a tetoválás kölcsönösen összekapcsolódott, az *irezumi* tehát hatással volt az *ukiyo-e* kultúrára, elég, ha csak Kuniyoshi fadúcnyomataira gondolunk, de ugyanakkor a fadúcnyomatok is nagy hatással voltak

a japán tetoválás fejlődésére, hisz ezek inspirálták a tetoválóművészeket, és lenyűgözték a városi lakosságot.

A 19. század második felében lejátszódó reformsorozat az Edo-korszak végéhez vezetett. Az 1868-as Meiji-restaurációnak köszönhetően Japán kinyitotta kapuit a külföldi országok felé, megszüntetve ezzel az ország bezártságát; megszületett az első alkotmány. Az új kormányzat úgy gondolta, hogy a tetoválás egy barbár szo-

kás, ami Japánt a vezető nyugati nagyhatalmak előtt rossz színben tüntetheti fel, ezért 1872-ben tiltó rendeletet fogalmazott meg a tetoválás ellen. Az aggodalmak ellenére a japán tetoválás nagy népszerűségnek örvendett a nyugatról ékező látogatók, tengerészek körében is, utat nyitva ezzel a hagyományos japán tetoválás világszinten való elterjedéséhez. A második világháború után a tetoválás gyakorlata újra legális lett Japánban, azonban azt a népszerűséget, amit egykor az Edo-korszakban magának tudhatott, a mai napig sem érte el.

A technikát megfigyelve összességében elmondhatjuk, hogy az *ukiyo-e* készítésének módszere párhuzamba vonható az *irezumi* készítésével. Mindkét technika esetén szükséges egy rajzoló eszköz, ami a fametszet esetében egyrészt az ecsetet, másrészt pedig a vésőszerszámot jelenti. Ehhez hasonlóan tetoválás készítésekor is előrajzolják a mintát, majd a tűk segítségével véglegesítik először a körvonalat, s végül a színeket. A japán tetoválás technikáját *teborin*ak hívják, melynek jelentése 'kézzel történő vésés'. A japán tetoválás készítésének egyik legfontosabb eszköze a körülbelül 20 cm hosszú bambuszrúd volt, melynek végén tucatnyi apró tűt rögzítettek. A tűk elhelyezkedésének sűrűségétől függően tudtak vékonyabb, illetve vastagabb vonalakat rajzolni, ugyanúgy, mint a festők az ecsettel. Az emberi test alkotófelületet jelentett a tetoválóművész számára ugyanúgy, ahogy a fadúc az *ukiyo-e* mester számára.

De mi is a helyzet a jakuzákkal? Miért szokás összekapcsolni az *irezumi* fogalmát a japán maffiata-gokkal? Az irezumi készítésének folyamata rendkívül fájdalmas procedúra. A jakuzák esetében egy teljes testes tetoválás a bátorság és fájdalomtűrő képesség szimbólumaként is megjelenik. Az *irezumi* kultúra hagyománya több száz évre nyúlik vissza. Értéke és funkciója mindvégig ambivalens érzéseket keltett az emberekben. Japánban a mai napig is negatív érzése támad sok embernek a tetoválás szó hallatán. A tetoválás és ugyanúgy az *irezumi*, sose tudott integrálódni, mindig periférián helyezkedett el, a szubkultúra részét képezve. Ezért a japán társadalom még mindig megköveteli, hogy eltakarjuk, elfedjük, elrejtjük ezeket a testdíszítéseket. A hagyományos japán fürdőházakba például nem lehet tetovált testtel belépni. A tetoválás tehát ósidők óta létezik, mégis mi az oka akkor, hogy oly sokan elzárkóznak előle? Nem lehetne az *irezumit* egyszerűen egy műalkotásnak tekinteni, ami az élő emberi testen fejezi ki mondanivalóját?

A test alkotófelületként való értelmezése a kortárs alkotóművészek körében is meghatározó. Sorra nyílnak meg világszerte olyan kiállítások, ahol az emberi test újraértelmezése kerül a középpontba. Mégis mi a művészet, és ki szabja meg a művészet határait? Weöres Sándor szavaival élve, „Mi (...) a művészet? – Ez a mértéktelenül szabad valami,

amelynek egyetlen feltétlen kötöttsége sincs, de határtalan szabadságában akár milyen kötöttséget elbír? Szépséggé rögzített emberi

megnyilvánulás.” Koya Abe kortárs képzőművész szerint a japán hagyományos tetoválás és az *ukiyo-e* is fontos eleme a japán kép-

zőművészetnek, és szorosan összefonódnak egymással. Kapcsolatuk leginkább az érme két oldalához hasonlítható, ahol a fényesebb oldal a hagyományos fadúcnyomat, ami a nyilvánosságnak megmutatkozik, míg az *irezumi* az árnyékos oldal, ami inkább elrejtőzik a tömeg elől. A fény és az árnyék összetartoznak egymással, de mégis más a helyzetük, ugyanis a fényt sokkal értékesebbnek ítélik meg, mint a sötétséget. Tagadhatatlan, hogy az *irezumi* mély és releváns részét alkotja a japán kultúrának. A testet fedő bőr, az emberi külső a szocializáció egyfajta jelképes színtereként értelmezhető. Az öltözködés és a test díszítése hozzátartozik az identitás formálásához, és a közösséghez tartozás egy meghatározó elemeként értelmezhető. A bőr egy határfelület a személyes belső és a külvilág között. Az *ukiyo-e*, azaz a hagyományos japán fadúcnyomat mai napig világszinten is elismert, tiszteletet élvező művészeti ág. Ezzel szemben az *irezumi*, a hagyományos japán tetoválás a Meiji-korszakban hozott tiltó törvények bevezetésével a japán kultúra és művészet perifériájára szorult, kevesen ismerik értékes hagyományát, történetét. Talán itt az idő ezen változtatni!